

ХАЛҚ ЎЙИНЛАРИНИНГ НОМЛАНИШИ – ОНОМАСТИК МУАММОСИ

Ҳамидова Нигора Уриновна

Навоий давлат кончилиқ ва технологиялар университети

Аннотация: Мақолада халқ ўйинларининг номланиши – ономастик муаммоси кўриб чиқилиб, уларга ечимлар топишда изланишлар олиб борилган.

Калит сўзлар: халқ ўйинлар, ономастика, муаммо, ечим, ҳамоҳанглик

Халқнинг ўзи каби унинг руҳияти, қадирияти, аъналари, маданиятини ва ор-номусини шакллантирадиган воситалардан бири бу – унинг миллий ўйинларидир. Ҳар бир халқ ўтмиш авлодларидан қолган маданий меросига эга бўлиб, унинг маданий бойликлари ҳазинасига халқ ўйинлари ҳам қиради. Сабаби, уларни халқ вакиллари ижтимоий шароитдан, ташқи ва ички муҳит талаблари билан ўзлари ўйлаб, яратишганлигига инсоният тарихий тараққиёти гувоҳдир. Зеро, халқ ўйинлари билан болаларни тарбиялаб, баркамол инсонлар сифатида улғайтириш эса аслида “...бахтли ҳаёт сари ташланган қутлуг қадам”лардан бири ҳисобланади.

Халқ ўйинлар ўзининг вужудга келиши, ривожланиши ва номланишига кўра ғайри оддий ҳодиса эмас, балки халқнинг ҳаётини образли, муайян даражада аниқ, ишонарли ва таъсирли акс эттирадиган, шу билан биргаликда жамият тараққиёти қонунларига ҳамоҳангликни ифодалайдиган фаолиятдир.

Шунинг учун ҳам халқ ўйинлари халқ ижодиётининг ўзига хос жанри бўлиб, кўп асрлик тарихга эга. Уларда жамият ривожланишининг у ёки бу босқичидаги ижтимоий воқеалар аниқ акс этади. Маълумки, меҳнат ҳамда фаолиятнинг бошқа турлари, шу жумладан миллийликни ўзида акс этирадиган халқ ўйинлари ҳам ижтимоий характерга эга. Улар кишиларнинг меҳнат маданияти пайдо бўлиши ва ривожланишининг асосига айланган тарихий босқичда вужудга келган. Бундай ўйинлар ижтимоий тараққиётнинг инсон ақли билан шакланган санъат даражасидаги маҳсулидир. Бунинг исботи қуйидагичадир: Ўзбек телефильмининг “Мафтунингман” кино фильмида Алижон исмли сартарош ўз дўқонида “*Каминанинг номлари...*” номли кўшиқни куйлаб, кишиларни ўзига жалб қиладиган **рақс**ни ижро этарди.

Бугунгача ўзбек халқ ўйинларига тарих ҳамда аъналар мажмуи, спорт ўйинлари, жисмоний тарбия ва жисмоний маданият, ёш авлодни тарбиялаш омилларидан бири сингари турли нуқтаи назарлар, илмий назарий концепциялардан қаралганлигини ҳам ҳисобга олиш керак. Зеро, ўзбек халқи

Ўйинларининг номланиши, қайта номланиши, бу номланишнинг ономациологик хусусиятлари ҳалигача махсус ўрганилмаган. Чунки мана шундай ўрганишнинг долзарблиги масаласининг ечими бугунги кунда талаб этилмоқда. Шунинг учун ҳам биз уларнинг номланиши, қайта номланиши, номланишнинг меъёрийлиги ва қонуниятлиги масаласини илмий назарий ҳамда илмий амалий асосларда тадқиқ этишни режалаштирганмиз ва бу соҳада кўп зарур материалларни йиғиб, ўрганаёلمиз.

Мана шу ҳолатларни эътиборга олган ҳолда уларнинг илмий тадқиқига киришишни ўринли биламиз. Шу сабабли ҳам кўп йиллик илмий изланиш ҳамда кузатишларимиз асосида халқ миллий ўйинларини мазмун ва моҳиятига кўра қуйидагича таснифлаш мақсадга мувофиқ: 1) кунлик оддий эрмак ҳолатидаги ўйинлар; 2) жисмоний тарбия билан боғлиқ ўйинлар; 3) ақлий тарбия билан боғлиқ ўйинлар; 4) байрам кўринишидаги ўйинлар; 5) тантаналар билан боғлиқ ўйинлар; 6) маросим ҳолатидаги ўйинлар; 7) махсус рақс ҳолатидаги ўйинлар; 8) майдон томошалари кўринишидаги ўйинлар; 9) мусобақа шаклидаги ўйинлар; 10) фаслларга боғлиқ ўйинлар.

Халқ ҳаётидаги ҳар бир тарихий давр оламни бадиий ўзлаштириб, халқнинг миллий ўйинлари шакли ҳамда мазмунида бериш учун ўз ҳиссасини қўшади: санъат ижтимоий ҳаётнинг кўп қиррали ҳодисаларини ўзи мавжуд бўлган маълум бир тарихий давр нуқтаи назаридан тўлароқ ва ёрқинроқ акс эттиришга интилиб, фан, маданият, сиёсат, ахлоқ ва иқтисодиётнинг ютуқларини муайян тарзда умумлаштиради. Бундай ютуқларни ўзида ифодалашларини кўриш учун ўзбек халқ миллий ўйинларини маълум илмий асосларда махсус таснифлаврини амалга ошириш лозим бўлади. Уларни ижро этадиганларнинг ёши ва жинсига қараб, маълум маънода қуйидагича таснифланади.

АДАБИЁТЛАР

1. Зиёвуддин Раҳим. Бахтли ҳаёт сари. Т., Шарқ, 2018. 218-222-б.
2. Исомиддинов З. «Каминанинг номлари...»// Ўзбекистон адабиёти ва санъати. 2012 йил 29 июнь. 26(4165)-сони. 3-б.
3. Усмонхўжаев Т.С, Хўжаев.Ф. Ҳаракатли ўйинлар. Тошкент, Ўқитувчи, 1992. 10-24-б.
4. Насриддинов Ф.Н. Ўзбек халқ миллий ўйинлари. Тошкент. 1993. 3-27-б.
5. Нигманов Б.Б, Хўжаев Ф., Раҳимкулов К.Д. Спорт ўйинлари ва уни ўқитиш методикаси. Тошкент, Илм-Зиё, 2011. 3-8-б.

6. Эназаров Т.Ж. Ном қўйиш ҳам санъат // Нутқ маданияти масалалари. Илмий тўплам. Т., 1993. 227-228-б.
7. Эназаров Т. Ж. “Номшунослик масалалари”. Т., 2010. 3-39-б.
8. Эназаров Т. Ж. Номни тўғри қўллаш – бу одоб одоблилик рамзи // География: тарих, назария, методлар, амалиёт. Т., 2010. 94-96-б.
9. Эназаров Т. Ж. ва бошқалар. “Ўзбек номшунослиги” (монография ҳамкорликда). Тошкент, Наврўз, 2015. 3-73-б.